

PÅTEGNINGSARK

Riksadvokatembetet
Postboks 8002 Dep
0030 Oslo

Dok nr 01,12

7969511 2230/16-63/RTO006

4. juli 2017

██████████, F. ██████████ – KLAGE OVER SAKSBEHANDLINGEN

Sendes med vedlegg Økokrim.

1. Oversikt

Advokat Cato Schiøtz har i brev 10. mars d.å. inngitt klage over Økokrims saksbehandling i korrupsjonssaken mot ██████████ og bl.a. fremholdt at den objektivitetsplikt som gjelder for påtalemyndighetens virksomhet, ikke er overholdt. Klagen ble som ledd i den saksforberedende behandlingen her oversendt Økokrim ved riksadvokatens påtegning 23. s.m., der det heter:

"En ber om Økokrims snarlige merknader til de anførsler som er fremsatt i klagen.

Det bes videre om en vurdering av om vilkårene for fortsatt etterforskning er til stede, jf. straffeprosessloven § 224, og en angivelse av når det kan forventes påtaleavgjørelse i saken. Endelig imøteses Økokrims synspunkter til spørsmålet om klagen bør tas til realitetsbehandling ved Riksadvokatembetet."

Økokrim har besvart henvendelsen i påtegning 21. april d.å. Økokrims påtegning er mottatt av klager først 10. mai d.å., og kommentert i brev 26. s.m. Klagers merknader er kommentert av Økokrim i påtegning 2. juni d.å., som igjen er kommentert av klager i brev 7. s.m.

Av klagers supplerende skriv fremgår det at det nå også anmodes om at riksadvokaten tar stilling til om vilkårene for fortsatt etterforskning er til stede, og at det herfra treffes påtaleavgjørelse i saken.

2. Utgangspunkt – spørsmålet om klagerett og riksadvokatens ansvar som overordnet påtalemyndighet

Som kjent foreligger det ikke noen lovbestemt klagerett for siktede i pågående straffesaker, verken når det gjelder positive påtalevedtak eller saksbehandlingen. Disse klagebegrensningene må ses i lys av arbeidsdelingen i påtalemyndigheten og behovet for å begrense arbeidsbyrden for overordnede nivåer. Begrensningen er ikke minst nødvendig i omfattende og kompliserte saker av den typen Økokrim håndterer som politiets og påtalemyndighetens ekspertorgan på området for økonomisk kriminalitet.

Riksadvokaten har likevel adgang til å ta en klage til behandling *utenfor klageretten* i kraft av det alminnelige overordningsforholdet for høyere påtalemyndighet. For så vidt gjelder positivt påtalevedtak i form av tiltale, som forutsetningsvis skal undergis en fullstendig behandling i retten, har riksadvokaten tidligere lagt til grunn at en vil være særlig tilbakeholden med å åpne for klagebehandling. Normalt vil det bare være aktuelt å ta

standpunkt til klager over at tiltale er tatt ut, når det pretenderes at en av følgende situasjoner foreligger:

1. Det har fremkommet nye opplysninger etter tiltalevedtaket som i vesentlig grad forrykker det grunnlag vedtaket er basert på.
2. Etterforskingen har vesentlige mangler på punkter av avgjørende betydning for tiltalespørsmålet.
3. Beslutningen om å ta ut tiltale er åpenbart uskjønnsom.

I tillegg må det – i alle fall i saker av større omfang og som utgangspunkt – være en forutsetning for realitetsbehandling at det er mulig å ta stilling til pretensjonen *med rimelig grad av sikkerhet, uten en fullstendig saksgjennomgang*. Det gir seg selv at riksadvokaten ikke kan trekke en tiltale utferdiget av kompetent påtalemyndighet uten en meget grundig gjennomgang av etterforskningsmaterialet. En eventuell realitetsbehandling av klage over positivt påtalevedtak i større straffesaker vil således normalt måtte skje i to ledd: Først må det gjøres en mer foreløpig vurdering av om klagen skal realitetsbehandles. Hvis det besluttes, må saken kalles inn for fullstendig gjennomgang av påtalespørsmålet.

Det som her er sagt om behovet for en restriktiv praksis for klagebehandling av positive påtalevedtak, må gjelde enn mer for klager over saksbehandlingen som inngis på etterforskningsstadiet. Bare i helt ekstraordinære tilfeller vil det være aktuelt for riksadvokaten å treffe avgjørelser om etterforskingen og eventuelt fatte vedtak om henleggelse i saker som er til behandling på underordnet nivå.

Utgangspunktet må klart nok være at tilsyn med straffesaksbehandlingen skjer som etterkontroll ved domstolene dersom det tas ut tiltale. Dersom det ikke tas ut tiltale, vil kontroll med saksbehandlingen kunne komme opp på ulike måter, bl.a. i forbindelse med fornærmedes klage over henleggelse, krav om erstatning etter forfølgning eller etter anmeldelse til Spesialenheten for politisaker. Dessuten vil det kunne være aktuelt med etterkontroll av straffesaksbehandlingen i henlagte saker som ledd i internevaluering på eget nivå i påtalemyndigheten eller ved inspeksjoner fra overordnet nivå.

Riksadvokaten vil likevel etter omstendighetene, som overordnet påtalemyndighet, kunne ha foranledning til å reagere på forhold ved en pågående etterforskning som det gjøres oppmerksom på i en klage. Ikke minst vil det kunne være aktuelt å forsikre seg om at den påtalemyndighet som har saken til behandling, selv gjør de nødvendige vurderinger, og å påse at saksbehandlingen har tilstrekkelig fremdrift.

Det prinsipielle syn som det her gis uttrykk for, har ikke gitt foranledning til negative merknader fra utvalget som evaluerte visse sider av den såkalte Transocean-saken, slik riksadvokaten leser utvalgets rapport.

I det følgende kommenteres kort de hovedspørsmål som klagen og den etterfølgende skriftutveksling gir opphav til.

3. Riksadvokatens vurderinger av hovedspørsmål foranlediget av klagen

3.1 Påtalemyndighetens objektivitetsplikt

Det er ingen tvil om at det gjelder et overordnet objektivitetskrav for påtalemyndighetens virksomhet. Riksadvokaten fastslår følgende om dette i årets mål- og prioriteringsrundskriv (1/2017) s. 12:

"Objektivitetsprinsippet er ufravikelig, og skal ivaretas gjennom alle stadier av straffesaksbehandlingen, jf. straffeprosessloven § 55 fjerde ledd. Kravet til objektivitet tilsier at det må utvises både evne og vilje til å vurdere et saksforhold med ulike innfallsvinkler og at bevis som innhentes undergis faglige og kritiske vurderinger. Det må være åpenhet for nye opplysninger og utvises vilje til å revurdere tidligere teorier og oppfatninger. Objektivitetskravet medfører ikke at påtalemyndigheten skal innta en fjernere rolle under etterforskingen, for derved å sikre en kritisk distanse til saken før den påtaleavgjøres. Men man må være seg bevisst de mekanismer som erfaringsmessig svekker objektiviteten, og iverksette tiltak som kompenserer for det."

I påtegnning 21. april d.å. har Økokrim tilkjennegitt at det er begått enkelte feil, ikke minst i tilknytning til begjæringen om fengsling av [REDAKTERT] og presentasjonen av saken for retten og forsvaret, som ikke fikk fullt dokumentinnsyn. Det at enheten har innrømmet feil, gir imidlertid ikke i seg selv grunnlag for å konstatere brudd på objektivitetskravet. Dette kravet er for øvrig både et ideal og en plikt som kan ha rettslig betydning i ulike sammenhenger. Men det er grunn til å understreke kravets overordnede karakter. Riksadvokaten vil derfor generelt være tilbakeholden med å ta stilling til om objektivitetskravet er overholdt uten at spørsmålet relateres til konkrete rettsvirkninger eller vedtak. I den foreliggende sak finner en ikke grunn til å gi en generell karakteristikk av graden av objektivitet i etterforskingen.

3.2 Spørsmålet om grunnvilkåret for etterforskning er til stede – straffeprosessloven § 224

Det er et grunnvilkår for etterforskning at det foreligger "rimelig grunn til å undersøke" om det foreligger et straffbart forhold, jf. straffeprosessloven § 224. Vilkåret gjelder både ved *iverksetting* av en etterforskning og for å *fortsette* etterforskingen.

Klager anfører at vilkårene for fortsatt etterforskning ikke er til stede slik saken nå står.

I tråd med det som er sagt i punkt 2 ovenfor, understrekes det at riksadvokatens rolle i en pågående etterforskning – ikke minst i Økokrimsaker – som utgangspunkt vil måtte begrense seg til å føre et visst tilsyn med at den påtalemyndighet som har saken til behandling, gjør de nødvendige vurderinger.

Økokrim har i punkt 3 i sin påtegnning 21. april d.å. redegjort for de løpende vurderinger som er gjort av om vilkårene for etterforskning fortsatt er til stede. Enheten fremholder at vurderingen av om det foreligger "rimelig grunn" til å undersøke om det foreligger straffbart forhold særlig beror på *sannsynligheten* for at det foreligger straffbart forhold og om videre etterforskning– alle *saklige hensyn* tatt i betraktning – er *forholdsmessig*, jf. riksadvokatens rundskriv nr. 3/1999. Dette er et riktig utgangspunkt for vurderingen.

Etterforskingen skal som kjent søke å klarlegge både det som taler mot mistenkte og det som taler til hans fordel, jf. straffeprosessloven § 226 tredje ledd. Dette innebærer at informasjonsinnhentingen må skje med den mulighet for øye at mistenkte er uskyldig, men selvsagt også under den hypotese som ligger til grunn for mistanken, nemlig at mistenkte har begått en straffbar handling. I den foreliggende sak er det sentrale bevissspørsmålet om [REDAKTERT] som administrerende direktør [REDAKTERT], i forbindelse med erverv av mobillisenser i Usbekistan i 2011, har utvist forsett hva gjelder karakteren av utbetalinger som objektivt sett var, eller i alle fall mest sannsynlig var, bestikkelser. For det tilfellet at [REDAKTERT] var kjent med

utbetalingenes reelle karakter, ligger det nærmest i sakens natur at bevis for subjektiv skyld likefullt kan være vanskelig tilgjengelig og bevissituasjonen komplisert. I en situasjon der det er på det rene at [REDACTED] har godkjent utbetalinger som antas objektivt sett å innebære korrupsjon, skal det lite til for at det foreligger rimelig grunn til å undersøke om han har utvist forsett om disposisjonens korrupte karakter.

Det må konstateres at det er atskillig uenighet mellom Økokrim og klager om tolkingen av bevissituasjonen. Slik riksadvokaten vurderer det, er det imidlertid ikke godtgjort gjennom klagen og etterfølgende skriv at Økokrims standpunkt om at det er grunnlag for fortsatt etterforskning, skyldes manglende objektivitet.

Slik saken står, med en nær forestående påtaleavgjørelse, jf. neste punkt, antar riksadvokaten at det under enhver omstendighet ville være lite hensiktsmessig å ta spørsmålet om fortsatt etterforskningsadgang til realitetsbehandling her. For så vidt gjelder dette spørsmålet avvises derfor klagen.

3.3 Kravet til fremdrift – anmodningen om at riksadvokaten skal treffe henleggelsesbeslutning
Klager fremholder i forlengelsen av sitt syn om at vilkårene for fortsatt etterforskning i saken ikke er til stede, at det nå må treffes henleggelsesbeslutning i saken, og anmoder riksadvokaten om å henlegge saken på det grunnlag at intet straffbart forhold anses bevist.

Riksadvokaten vil, som nevnt i punkt 2, være meget tilbakeholden med å gripe inn i en pågående etterforskning på denne måten, og vil således ikke realitetsbehandle anmodningen om å treffe henleggelsesbeslutning. Klagen må således avvises for så vidt gjelder denne siden av saken.

Det er imidlertid grunn til å understreke at forholdsmessighetsvurderingen som moment for vurderingen av om det er rimelig grunn til fortsatt etterforskning, jf. punkt 3.2 ovenfor, også har en side til tidsaspektet i saken. At det kan være meget belastende å være under etterforskning over lang tid er ikke tvilsomt, og straffeprosessloven § 226 fjerde ledd fastslår at "[e]tterforskningen skal gjennomføres så raskt som mulig og slik at ingen unødig utsettes for mistanke eller ulempe".

I Økokrims påtegning 21. april d.å. er det varslet at påtaleavgjørelse i saken "i beste fall" kan treffes innen utgangen av juni d.å. Det kan konstateres at en slik avgjørelse så langt ikke foreligger. Etter hva en forstår er det nå kun ett planlagt etterforskningskritt som gjenstår, og som står i veien for påtaleavgjørelse, nemlig bevisopptak i USA av forklaring fra vitnet [REDACTED].

I riksadvokatens påtegning 15. juni 2016 heter det om behovet for fremdrift i saken:

"Riksadvokaten er som kjent normalt tilbakeholden med å gripe inn i en pågående straffesaksbehandling som forstås av underordnet påtalemyndighet, og har derfor ikke funnet grunn til å gi bestemte pålegg om hvordan den aktuelle saken skal håndteres videre. Det forutsettes imidlertid at Økokrim, både på ledelsesnivå og ansvarlig førstestatsadvokat, merker seg de vurderinger som fremgår av det ovennevnte materialet i sin videre saksbehandling, herunder særlig behovet for at det treffes et påtalevedtak så raskt som mulig etter at et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag er fremskaffet."

Saken må nå få sin avklaring i løpet av kort tid. I første omgang settes således frist for å treffe påtalevedtak til 20. september d.å. Dersom denne fristen ikke kan overholdes, bes Økokrim om å

tilkjennegi dette uten opphold med en nærmere begrunnelse. Riksadvokaten vil i så fall også innkalle til et møte med enheten for å få en nærmere redegjørelse for saken og tidsforløpet.

4. Sammenfatning og konklusjon

Et hovedpunkt i klagen knytter seg til anførsler om at Økokrim i ulike sammenhenger ikke har overholdt den objektivitetsplikt som gjelder for påtalemyndigheten. Riksadvokaten viker tilbake for generelt å ta stilling til om objektivitetsplikten er overholdt i en pågående straffesak, uten at spørsmålet relateres til bestemte rettsvirkninger eller vedtak. Det forutsettes imidlertid – og legges til grunn – at Økokrim er seg bevisst objektivitetsplikten, grunnvilkåret for etterforskning og kravet til fremdrift i den videre saksbehandling. Dersom saken ikke blir påtaleavgjort innen 20. september 2017 vil riksadvokaten avholde et drøftingsmøte med enheten om sakens status og videre gang.

For så vidt gjelder anførselen om at grunnvilkåret for (fortsett) etterforskning ikke er til stede og begjæringen om at saken nå må henlegges idet intet straffbart forhold anses bevist, avvises klagen.

Advokat Cato Schiøtz underrettes ved gjenpart av denne påtegning, herunder om at riksadvokatens vedtak ikke kan påklages. Det legges til grunn at han underretter sin klient.

RIKSADVOKATEMBETET, POSTBOKS 8002 DEP, 0030 OSLO

Tor-Aksel Busch
(sign.)

Runar Torgersen
førstestatsadvokat
(sign.)

Gjenpart: Advokat Cato Schiøtz, Advokatfirmaet Schjødt AS, Postboks 2444 Solli, 0201 Oslo